

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ UŽIMTUMO TARNYBĄ PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

2021-08-03 Nr. 4D-2020/1-878

Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2021-06-29 gavo X skundą „Dėl mano 2020-09-22 skundo išnagrinėjimo rezultatų neįgyvendinimo“, t. y. dėl Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau citatose ir tekste atitinkamai vadinama – Tarnyba, Ministerija) pareigūnų veiklos (neveikimo), nagrinėjant Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus rekomendacijas, pateiktas išnagrinėjus Pareiškėjos skundą Nr. 4D-2020/1-1257 (toliau citatose ir tekste vadinama – Skundas) 2020-12-08 pažymoje Nr. 4D-2020/1-1257 (toliau citatose ir tekste vadinama – Pažyma).

2. Skunde pažymėta, kad „iki šios dienos nėra aišku, ar Tarnyba ir Ministerija imsis kokių nors veiksmų, kad sumokėti man priklausantį išmoką, nes man niekas nieko nepraneša, piktnaudžiauja, užsiima biurokratija, nevykdo LR Konstitucijos ir nieko nesumoka, taip pat liko neaišku, kodėl laike 12 mėnesių (t.y. nuo 2020-06-23 dienos iki šiol) man niekas iki šiol nieko nesumokėjo ir net nesiruošia nieko sumokėti. Kaip buvo nurodyta mano skunde, banko sąskaitos atidarymas nėra mano prievolė ir tai nenumatyta įstatymais. Skola jau sudaro 2403,75 Eur dydžio plus delspinigiai už kiekvieną pavėluotą sumokėti dieną“ (šiosir kitų citatų kalba netaisyta).

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

3. Pažymoje:

3.1. Ministerijos pateikti ir šios skundo tyrimui aktualūs paaiškinimai:

„[...] teisę į darbo paieškos išmoką [toliau citatose ir tekste vadinama – Išmoka] turi asmenys, kuriems suteiktas bedarbio statusas ir kreipimosi dėl Išmokos į Tarnybą ir sprendimo dėl šios Išmokos skyrimo metu jis nedalyvauja aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse (Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo [toliau citatose ir tekste vadinama – Įstatymas] 48¹ straipsnio 1 dalis), tačiau gavęs bedarbio statusą, jis įgyja ir pareigą būti aktyvus bei ieškoti darbo savarankiškai. Taip pat, Nuostatų-1 [*Tarnybos 2020-06-12 įsakymu Nr. V-213 patvirtinti Darbo paieškos išmokų skyrimo ir mokėjimo nuostatai*; toliau citatose ir tekste vadinama – Nuostatai-1] 3 punktą nustato, kad bedarbis turi pateikti Tarnybai Prašymą dėl Išmokos skyrimo (toliau – Prašymas; Prašymo forma patvirtinta Nuostatų-1 priede). Nuostatų-1 9 punktą nustato, kad Išmoka pervedama į Prašyme nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvoje registruotose kredito, mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigose arba asmeninę sąskaitą užsienio valstybėje įregistruotoje kredito, mokėjimo ar

elektroninių pinigų įstaigoje (filiale).

Manytume, jog skundo tyrimui, svarbi kita KT 2014-02-14 nutartis byloje Nr. 19/2012 [toliau citatose ir tekste vadinama – KT Nutarimas-1], kur KT, remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, KT posėdyje 2014-02-05 rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 19/2012 pagal pareiškėjo – Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą [...] ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-12-24 nutarimu Nr. 1656 [...] *patvirtintų* Nedarbo socialinio draudimo išmokų nuostatų [toliau citatose ir tekste vadinama – Nuostatai-2] 39 punktas tiek, kiek jame nustačius, kad „nedarbo draudimo išmoka pervedama į jos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“, nebuvo nustatyta dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas nedarbo socialinio draudimo išmokas jų gavėjams, neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui. [...]“ (KT Nutarime-1 konstatuota, kad Nuostatų-2 39 punktas neprieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui [...]).“

„Ministerijos nuomone, atsižvelgiant į KT praktiką dėl nedarbo socialinio draudimo išmokos mokėjimo (gavimo) būdo ir išvados, kad išmokos pervedimas į jos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje, neprieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui, analogiškai turėtų būtų traktuojamas ir Išmokos mokėjimas į bedarbio nurodytą asmeninę sąskaitą.“

„Be to, Ministerija pažymėjo, „kad nedarbo socialinio draudimo išmokos ir Išmokos paskirtis sutampa, jos skirtos apsaugoti tą pačią socialinę grupę – bedarbius – nuo staigaus pajamų sumažėjimo ar netekimo susidūrus su nedarbu.“

3.2. Tarnybos pateikti ir šios skundo tyrimui aktualūs paaiškinimai:

„*Įstatymo 48¹ straipsnio 8 dalyje Tarnybos direktoriui nustatytas įpareigojimas patvirtinti Nuostatus-1*, kuriuose būtų nustatyta kreipimosi dėl darbo paieškos išmokos, šios išmokos skyrimo ir mokėjimo tvarka. [...]. Paaiškiname, kad ši Išmokos mokėjimo tvarka (būdas) nustatytas: 1) taikant analogiją pagal Nuostatus-2; 2) vadovaujantis KT Nutarimu-1 suformuota praktika ir išaiškinimais; 3) siekiant tinkamo asmenų identifikavimo, kuriems paskiriama darbo paieškos išmoka.“

„Tarnyba, patvirtindama Nuostatus-1, nepažeidė KT suformuotus praktikos ir neprieštaravo KT išaiškinimams. [...] [Skunde] cituojamas KT Nutarimas-2 yra priimtas dėl Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų 61 punkto atitikties Konstitucijos 52 straipsniui. Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatai yra taikomi visai kitai subjektų grupei nei Tarnybos priimti Nuostatai, todėl KT Nutarimas-2 negali būti laikomas aktualiu šioje situacijoje ir taikomas subjektų grupei, kuriai skirti Nuostatai. Tokia yra esminė teismų praktikos taikymo taisyklė. [...]“

- „Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Nuostatų-2 39 punktas tiek, kiek jame nustačius, kad „nedarbo draudimo išmoka pervedama į jos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“, nebuvo nustatyta dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas nedarbo socialinio draudimo išmokas jų gavėjams, neprieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui“ (KT Nutarimo-1 18 pastraipa).“

„Kaip jau minėta, Tarnyba vadovavosi KT Nutarime-1 KT pateiktu išaiškinimu, nes tiek Nuostatai-2, tiek Nuostatai-1 yra taikomi tai pačiai subjektų grupei – Tarnyboje bedarbio statusu registruotiems asmenims. Ši asmenų grupė yra aktyvi visuomenės dalis, kurios vienas iš pagrindinių tikslų – įsidarbinti. Bedarbio statusas yra suteikiamas asmenims, kurie atitinka Įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas, kelios iš jų patvirtina šį statusą įgyjančių asmenų aktyvumą darbo rinkoje – yra asmuo, pagal Lietuvos Respublikos darbo kodeksą galintis būti darbuotoju (minėto straipsnio 4 punktas); tiek savarankiškai, tiek naudodamasis Tarnybos teikiamomis darbo rinkos paslaugomis ieško darbo [...] (minėto straipsnio 6 punktas). *Taigi ši asmenų grupė,*

priešingai, nei sveikatos problemų turintys ir ligos pašalpas gaunantys asmenys, turi visas galimybes veikti aktyviai, kad būtų įgyvendinta jų teisės gauti darbo paieškos išmoką.

„Svarbu pažymėti ir tai, kad darbo paieškos išmokos skyrimas ir mokėjimas yra įgyvendinamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremalios situacijos laikotarpiu (pradedami skelbti ir lokalūs karantinai kai kuriose savivaldybėse), Tarnybos klientai aptarnaujami, kiek tai įmanoma, nuotoliniu būdu, todėl siekiant kuo lankstesnio prašymų skirti Išmoką pateikimo būdų, Nuostatų-1 4 punkte nustatytas platus jų pateikimo galimybių sąrašas (elektroniniu paštu, paštu ir pan.). Ne visais atvejais yra galimybė identifikuoti, ar prašymą pateikė asmuo, kuriam Išmoka bus skirta, todėl Išmokos pervedimas tik į asmenines banko sąskaitas užtikrina maksimalią asmenų identifikavimo galimybę, tuo pačiu užtikrinant, kad valstybės lėšos nebus išmokėtos asmenims, kuriems jos nepriklauso.“

„Papildomai paaiškiname, kad Pareiškėja skundė Skyriaus darbuotojų veiksmus Lietuvos administracinių ginčų komisijos Klaipėdos skyriui [toliau citatose ir tekste vadinama – AGK] iš esmės tais pačiais motyvais, kurie nurodyti [...] [Skunde Seimo kontrolieriui]. AGK, išnagrinėjęs ginčą, 2020-08-12 sprendimu Nr. 21R2-139 (AG2-93/14-2020) Pareiškėjos skundą atmetė kaip nepagrįstą [...] [toliau citatose ir tekste vadinama – AGK Sprendimas]. AGK Sprendimas [„atmesti Pareiškėjos patikslintą skundą Tarnybai dėl neveikimo ir įpareigojimo atlikti veiksmus kaip nepagrįstą“; „**Tai, kad Pareiškėjos netenkina nustatytas Išmokos mokėjimo būdas ir Pareiškėja norėtų Išmoką gauti kitu būdu, nesudaro pagrindo konstatuoti, kad Tarnyba veikė neteisėtai**“] yra įsiteisėjęs, administraciniam teismui Pareiškėja jo neapskundė, kas leidžia daryti išvadą, jog sutiko su priimtu AGK Sprendimu ir jame padarytomis išvadomis. Pažymėtina, kad, vadovaujantis Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo 23 straipsniu, įsiteisėjęs administracinių ginčų komisijos sprendimas, kuriuo išspręstas ginčas, turi būti vykdomas.“

Tarnybos nuomone, „Apibendrinant tai, kas išdėstyta, Tarnybos priimti Nuostatai-1 nepažeidžia KT praktikos, nepagrįstai neriboja asmenų teisės gauti Išmoką.“

„Pareiškėjai [nuo] 2020-06-23 paskirta 200,31 eurų / mėn. dydžio Išmoka. Pareiškėja ne kartą žodžiu ir el. paštu informuota **supažindinant su** Nuostatų-1 9 p. reglamentavimu [...]“

3.3. Seimo kontrolierius konstatavo:

3.3.1. kad vadovaujantis / remiantis Konstitucija, Įstatymu, Tarnybos nuostatais, Nuostatais-1, KT praktika bei kompetentingos institucijos – Ministerijos – motyvuota nuomone Skunde nurodytu atveju „atsižvelgtina ne į Pareiškėjos skunde nurodytą KT Nutarimą-2 („Išmoka kaip ir nedarbo socialinio draudimo išmoka savo specifika iš esmės skiriasi nuo teisės į ligos pašalpą įgyvendinimo“), bet į KT Nutarimą-1, kurį priimant taip pat buvo nagrinėjami šiam tyrimui aktualūs su bedarbio statusu susijusių išmokų mokėjimo klausimai („nedarbo socialinio draudimo išmokos ir Išmokos paskirtis sutampa, jos skirtos apsaugoti tą pačią socialinę grupę – bedarbius – nuo staigaus pajamų sumažėjimo ar netekimo susidūrus su nedarbu“); valstybė laiduoja piliečių teisę gauti socialinę paramą nedarbo ir kitais įstatymų numatytais atvejais. Išmoka skiriama asmeniui, kuriam suteiktas bedarbio statusas, siekiant sudaryti prielaidas bedarbį įdarbinti (jam įsidarbinti), jam nustatytas reikalavimas būti aktyviam (pvz., bedarbio statuso panaikinimas siejamas su bedarbio nedalyvavimu aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse ir pan.); Tarnybos direktorius įgaliotas nustatyti kreipimosi dėl Išmokos, šios Išmokos skyrimo ir mokėjimo tvarką (Nuostatai-1); Tarnybos direktorius Nuostatuose-1, įgyvendindamas Įstatymo jam suteiktus įgaliojimus, atsižvelgęs į teisės į Išmoką įgyvendinimo specifiką (vertinant teisę įgyvendinantį subjektą, jo galimybes aktyviai veikti įgyvendinant teisę), galėjo nustatyti ne tik konkrečius Išmokos mokėjimo būdus, bet ir pasirinkti, ar Išmoka gali būti mokama vienu ar keliais mokėjimo būdais; Tarnybos direktorius Nuostatuose-1 nustatė, kad turintys teisę gauti Išmoką asmenys turi pateikti Tarnybai prašymą dėl Išmokos skyrimo (elektroniniu būdu, atitinkamame skyriuje bei paštu siunčiant užpildytą ir pasirašytą prašymą į atitinkamą skyrių). Atitinkamas skyrius priima sprendimą dėl Išmokos asmeniui skyrimo, Išmoka pervedama į asmens prašyme nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvoje registruotose kredito, mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigose arba asmeninę sąskaitą užsienio valstybėje įregistruotoje kredito,

mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigoje (filiale)“; „Išmoka nustatyta tvarka turėjo būti mokama į Pareiškėjos Prašyme-1 nurodytą asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje.

3.4. nusprendė Pareiškėjos Skundą atmesti, nes *Tarnybos pareigūnai* „Išnagrinėjo Prašymą-1 Nuostatuose-1 nustatyta tvarka, 2020-07-17 priėmė sprendimą dėl Išmokos Pareiškėjai skyrimo (Įsakymas [...]), *tačiau neturi galimybės teisės aktuose nustatyta tvarka mokėti Pareiškėjai Išmoką pagal priimtą sprendimą, kadangi Pareiškėja Nuostatuose-1 nustatyta tvarka nepateikė informacijos apie jos asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje* (Pareiškėja apie tai, kad ji turi pateikti informaciją apie jos asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje, buvo informuota Skyriaus darbuotojos A. B. 2020-07-01 ir 2020-07-07 el. laiškais [...]).“

3.5. Seimo kontrolierius Tarnybos direktoriui, be kita ko, *rekomendavo tobulinti Nuostatus-1, nustatant: 1) konkrečius paskirtų Išmokų galimo nemokėjimo atvejus bei šios problemos sprendimo būdus, t. y., kokius veiksmus įgaliojami atlikti Tarnybos, Skyriaus darbuotojai tuo atveju, kai asmuo, kuriam paskirta Išmoka, prašyme skirti Išmoką nepraneša apie asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje, į kurią turėtų būti mokama Išmoka; 2) daugiau nei vieną Išmokos mokėjimo (gavimo) būdą*“ (toliau citatose ir tekste vadinama – Rekomendacija).

4. Tarnyba, 2021-01-07 raštu Nr. Sd-88 informavo apie Rekomendacijos nagrinėjimo rezultatus ir šiam tyrimui aktualiais klausimais pažymėjo, kad: „Rekomendacija įgyvendinta iš dalies“:

4.1. „Tarnybos direktoriaus 2020-12-30 įsakymu Nr. V-518 [...] *Nuostatai-1 išdėstyti nauja redakcija*, kuri įsigaliojo nuo 2021-01-01. Siekiant išvengti situacijų, kai asmenims paskiriama Išmoka, tačiau dėl nepateiktos asmeninės banko sąskaitos sumokėti išmokos nėra galimybės, *Nuostatų-1 8 punkte nustatyta nepilnai ir netinkamai užpildytų prašymų trūkumų šalinimo galimybė*.“

4.2. „Įvertinus tai, kad per visą Išmokos skyrimo ir mokėjimo laikotarpį nuo 2020-06-12 iš 343 tūkst. darbo paieškos išmoką gavusių asmenų, asmeninių banko sąskaitų neturi ir jų nepateikė tik 0,15 proc. asmenų, tai, kad Tarnyba įprastai neskiria ir nemoka išmokų fiziniams asmenims, Išmoka yra laikina išmoka, mokama tik Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto karantino laikotarpiu ir dar vieną mėnesį po jo, todėl administracinės, laiko ir finansinės sąnaudos įsigyti darbo paieškos išmokos mokėjimo paslaugas kitu būdu būtų neproporcingos. Įvertinus išdėstytas aplinkybes, rekomendacija Nuostatuose-1 nustatyti daugiau nei vieną išmokos mokėjimo (gavimo) būdą nebuvo įgyvendinta.“

5. Finansų ministerija 2021-07-19 raštu Nr. ((7.62Mr-5K-2112384)-6K-2104391, atsižvelgdama į Seimo kontrolieriaus prašymą pateikti informaciją, reikalingą kito pareiškėjo skundo nagrinėjimui, pateikė motyvuotą nuomonę dėl valstybės piniginių išpareigojimų vykdymo būdo:

5.1. „Atkreipiame dėmesį, kad nors finansų įstaigos, besivadovaudamos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta ūkinės veiklos laisve, turi teisę pačios nusistatyti teikiamų paslaugų kainodarą, tačiau pagal Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 72 ir 73 straipsnius bankai ir kredito unijos privalo suteikti galimybę visų būtiniausių mokėjimo paslaugų krepšelį gauti už ne didesnę kainą kaip 1,45 Eur, nepasiturintiems gyventojams – 0,72 Eur per mėnesį. Tokia kaina nustatyta pagal Lietuvos banko patvirtintą metodiką. Nustatyta krepšelio kainos viršutinė riba kasmet peržiūrima, nurodytas dydis galioja nuo 2021-1-01. Šiuo metu pagrindinės mokėjimo sąskaitos krepšelio kaina praktikoje vartotojams varijuoja nuo 0,00 Eur iki 1,45 Eur, o nepasiturintiems – nuo 0,00 Eur iki 0,72 Eur. Vartotojai gali laisvai pasirinkti naudotis pagrindinės mokėjimo sąskaitos paslaugų krepšeliu. Pagrindinės mokėjimo sąskaitos krepšelį sudaro šios paslaugos: 1) mokėjimo sąskaitos atidarymas, tvarkymas ir uždarymas, taip pat šioms operacijoms vykdyti reikalingos paslaugos; 2) lėšų įmokėjimas ir gaunamų mokėjimų įskaitymas į mokėjimo sąskaitą, taip pat šioms mokėjimo operacijoms vykdyti reikalingos paslaugos; 3) grynųjų pinigų išėmimas iš mokėjimo sąskaitos valstybėse narėse klientų aptarnavimo vietose arba iš bankomatų

įstaigos darbo arba ne darbo laiku, taip pat šiai mokėjimo operacijai vykdyti reikalingos paslaugos; 4) mokėjimo operacijos naudojant mokėjimo kortelę, įskaitant mokėjimus internetu; 5) klientų aptarnavimo vietose ir (arba) įstaigos internetinėmis priemonėmis atliekamų kredito pervedimų, įskaitant periodinio pervedimo nurodymus, vykdytas valstybėse narėse; 6) mokėjimo priemonių, įskaitant mokėjimo kortelę, išdavimas; 7) tiesioginio debeto operacijos. Kitoms paslaugoms, kurios nėra įtrauktos į pagrindinės mokėjimo sąskaitos krepšelį gali būti taikomi mokėjimo paslaugų teikėjų nustatyti įkainiai. [...].“

5.2. „Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikoje galiojant paskelbtam karantinui, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020-11-04 nutarime Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ buvo nustatyta, kad finansinių paslaugų teikimas yra leidžiamas, tačiau turi būti užtikrinti visi higienos ir saugumo normų reikalavimai, teikiant kontaktines paslaugas. Bankai ir kitos finansų įstaigos viso karantino metu teikė kontaktines finansines paslaugas, tačiau ribojo aptarnaujamų klientų skaičių vienu metu, nurodydami, kad reikalinga išankstinė registracija. Bankų klientai taip pat buvo raginami gauti jiems reikiamas paslaugas interneto banke, pavyzdžiui, pateikiant prašymus dėl kredito gavimo ar naujos mokėjimo kortelės išdavimo. Pastebėtina, kad bankai karantino metu sudarė galimybę su naujais klientais sudaryti sutartis ne tik fiziškai atvykus klientui į banką, bet ir nuotoliniu būdu.“

5.3. „*Svarstant klausimą, ar mokėjimo grynaisiais pinigais galimybė galėtų būti nustatyta, siūlytume atkreipti dėmesį į kai kuriuos aspektus*, įskaitant panašius klausimus nagrinėjusio Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) sprendime išdėstytus argumentus. ESTT 2021-01-26 priėmė sprendimą sujungtose bylose C-422/19 ir C-423/19, kuriuo nusprendė, kad SESV 128 straipsnio 1 dalies trečias sakinyss, Protokolo (Nr. 4) dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio Banko statuto 16 straipsnio pirmos pastraipos trečias sakinyss ir 1998-05-03 Tarybos reglamento (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo 10 straipsnio antras sakinyss turi būti aiškinami taip, kad pagal juos nedraudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, nenumatančios galimybės įvykdyti viešosios valdžios institucijų nustatytą mokėjimo prievolę eurų banknotais, su sąlyga, kad, pirma, šiomis nuostatomis nesiekama nustatyti šių banknotų, kaip teisėtus mokėjimo priemonės, statuso teisinio režimo ir jos nesukelia tokio poveikio, antra, dėl jų nei teisiškai, nei faktiškai neatsisakoma šių banknotų, pavyzdžiui, iš esmės apribojant galimybę įvykdyti mokėjimo prievolę grynaisiais pinigais, trečia, jos buvo priimtos atsižvelgiant į visuomenines priežastis, ketvirta, dėl šiose nuostatose įtvirtinto apribojimo mokėti grynaisiais galima pasiekti nustatytą viešojo intereso tikslą ir, penkta, jomis neviršijama tai, kas būtina jam pasiekti, t. y. yra kitų teisėtų priemonių mokėjimo prievolei įvykdyti. ESTT priimdamas sprendimą kaip vieną iš argumentų nurodė, kad bylose nagrinėjamas apribojimas mokėti eurų banknotais atrodo tinkamas ir būtinas tikslui veiksmingai surinkti rinkliavą už audiovizualines paslaugas pasiekti, nes dėl jo **viešojo administravimo įstaiga gali išvengti nepagrįstos finansinės naštos**, kuri kiltų atsižvelgiant į bendros procedūros, leidžiančios apmokestinamiems asmenims mokėti rinkliavą už audiovizualines paslaugas grynaisiais pinigais, įdiegimo išlaidas. *Nors šioje byloje sprendžiama dėl valstybės nustatytos rinkliavos, kurią privalo sumokėti paslaugų gavėjai, įvykdymo tik negrynaisiais pinigais teisėtumo, tačiau, atsižvelgiant į ESTT argumentus dėl tokios rinkliavos mokėjimo grynaisiais pinigais patiriamos naštos, Finansų ministerijos specialistų nuomone, tokia pati finansinė našta taip pat atsirastų, jei pati valstybė pradėtų vykdyti savo įsipareigojimus grynaisiais pinigais (kasų įrengimo, išlaikymo, kasos darbuotojų darbo užmokesčio mokėjimo, grynųjų pinigų pristatymo ir inkasavimo kaštai būtų finansiškai neracionalūs, jei tokiu mokėjimo būdu naudotųsi tik mažas skaičius asmenų).* [...].“

Tyrimui reikšmingi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai ir kiti teisės aktai

6. Įstatymai:

6.1. *Užimtumo įstatymo* (Įstatymas) 48^l straipsnyje nustatyta: „1. Teisę gauti darbo paieškos išmoką turi visas šias sąlygas atitinkantis Tarnyboje įsiregistravęs asmuo: 1) asmeniui suteiktas

bedarbio statusas; 2) bedarbis kreipimosi dėl darbo paieškos išmokos į Tarnybą ir sprendimo dėl šios išmokos skyrimo metu nedalyvauja aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse. [...]. 4. Darbo paieškos išmoka mokama kas mėnesį už praėjusį kalendorinį mėnesį. [...]. 5. Šiame straipsnyje nustatytos darbo paieškos išmokos mokėjimas sustabdomas laikotarpiu, kai asmeniui šio įstatymo 24 straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais sustabdytas bedarbio statusas. [...]. 7. Darbo paieškos išmokas skiria, moka, jų mokėjimą sustabdo, atnaujina, nutraukia Tarnyba. [...]. 8. ***Kreipimosi dėl darbo paieškos išmokos, šios išmokos skyrimo ir mokėjimo tvarka nustatoma Tarnybos direktoriaus patvirtintuose Darbo paieškos išmokų skyrimo ir mokėjimo nuostatuose.***“

6.2. *Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje* nustatyta: „Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją) privalo nagrinėti institucija ir įstaiga ar pareigūnas, kuriems toks siūlymas (rekomendacija) adresuojamas (adresuojama), ir apie nagrinėjimo rezultatus informuoti Seimo kontrolierių. Informacija Seimo kontrolieriui pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.“

7. Kiti teisės aktai

7.1. *Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-11-13 įsakymu Nr. A1-306 (2018-05-09 įsakymo Nr. A1-202 redakcija) patvirtintų Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų 10 punkte* (toliau vadinama – Tarnybos nuostatai) reglamentuota:

„10. Tarnyba, įgyvendindama jai nustatytus veiklos tikslus: [...] 10.4. taip pat vykdo šias funkcijas: [...] 10.4.2. pateikia bedarbiams užpildyti prašymus dėl nedarbo socialinio draudimo išmokos skyrimo, pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritorinių skyrių pateiktus duomenis informuoja bedarbius apie skirtas / neskirtas nedarbo socialinio draudimo išmokas, sustabdytą, atnaujintą, nutrauktą ar pratęstą šių išmokų mokėjimą; tikslina asmenines bedarbių sąskaitas kredito ar kitose mokėjimo įstaigose; 10.4.3. priima fizinių ir juridinių asmenų pranešimus, prašymus, skundus, vadovaudamasi vieno langelio principu, juos nagrinėja; [...]“

7.2. *Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2020-06-12 įsakymu Nr. V-213 patvirtintuose Darbo paieškos išmokų skyrimo ir mokėjimo nuostatuose* (Nuostatai-1; (Tarnybos direktoriaus 2020-12-30 įsakymo Nr. V-518 redakcija) reglamentuota:

7.2.1. „8. ***Gautą netinkamai ar nepilnai užpildytą Prašymą, Klientų aptarnavimo skyrius grąžina jį pateikusiam asmeniui, nurodant Prašymo trūkumus ir paaiškinant, kad ištaisius Prašymo trūkumus, Prašymas gali būti teikiamas pakartotinai***“;

7.2.2. „10. Išmoką moka Tarnybos Priemonių apskaitos skyrius, ***pervesdamas Išmoką į Prašyme nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvoje registruotose kredito, mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigose arba asmeninę sąskaitą užsienio valstybėje įregistruotoje kredito, mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigoje (filiale)***.“

Tyrimui reikšminga Konstitucinio Teismo praktika

8. Konstitucinio Teismo:

8.1. *2012-10-31 nutartis byloje Nr. 21/2009-32/2009* (KT Nutarimas-2):

„Dėl Vyriausybės 2001-01-25 nutarimu Nr. 86 „[...] patvirtintų Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų 61 punkto (2006-09-27 redakcija) atitikties Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui. [...]. Nuostatų 61 punkte [...] buvo nustatyta: „Ligos [...] pašalpos pervedamos į pašalpos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiame banke. [...]. Pažymėtina ir tai, kad KT 2009-09-02 nutarime yra konstatavęs:

– įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, kuris ***dėl sveikatos sutrikimų*** (ligos, nelaimingo atsitikimo,

profesinės ligos, įgimtų sveikatos sutrikimų ir pan.) laikinai ar nuolat neįgijo arba neteko galimybių apsirūpinti iš darbo ar verslo pajamų, arba šios galimybės jam labai sumažėjo, negautų atitinkamos socialinės paramos ir (arba) invalidumo pensijos; [...].

– negali būti nustatytas ir toks teisinis reguliavimas, kad Konstitucijoje garantuotos asmens, **kuris dėl sveikatos sutrikimų** (ligos, nelaimingo atsitikimo, profesinės ligos, įgimtų sveikatos sutrikimų ir pan.) laikinai ar nuolat neįgijo arba neteko galimybių apsirūpinti iš darbo ar verslo pajamų, arba šios galimybės jam labai sumažėjo, teisės į invalidumo pensiją įgijimas ir jos išlaikymas būtų susietas su konstituciškai nepagrįstomis sąlygomis, kurių nors institucijų ar pareigūnų subjektyviais sprendimais arba kitomis aplinkybėmis, kurios neskatintų asmenų rūpintis sveikata. [...].

Vadinasi, Vyriausybė, įstatymų leidėjo pavedimu ginčijamame Nuostatų 61 punkte [...] nustatydamą įstatyme įtvirtintos ligos pašalpos mokėjimo tvarką, pagal Konstituciją negalėjo šios pašalpos mokėjimo susieti tik su tokiu vieninteliu mokėjimo būdu (paskirtos pašalpos pervedimu į pašalpos gavėjo turimą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje), neproporcingai pasunkinančiu ligos pašalpos gavimą ar darančiu jį apskritai neįmanomą, jei skiriamos pašalpos gavėjas neturi asmeninės sąskaitos kredito įstaigoje, esančioje Lietuvos Respublikos teritorijoje, arba galimybės pasinaudoti turima sąskaita kredito įstaigoje dėl jo sveikatos būklės ar kredito įstaigos veiklos yra ribotos. [...]. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Nuostatų 61 punktas [...] tiek, kiek jame nustačius, kad „ligos [...] pašalpos pervedamos į pašalpos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“, nebuvo nustatyta dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas ligos pašalpas jų gavėjams, prieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui. [...].“

8.2. *Konstitucinio Teismo 2014-02-14 nutarimas byloje Nr. 19/2012 (KT Nutarimas-1):*

„15. [...]. Paminėtina, kad nedarbo draudimas juo apdraustiems asmenims, atitinkantiems Įstatyme nustatytas sąlygas, *inter alia* įsiregistravusiems teritorinėje darbo biržoje bedarbiais, kompensuoja dėl nedarbo negautas pajamas arba jų dalį; [...]. Taigi teisės į Įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamą nedarbo draudimo išmoką įgyvendinimas (atsižvelgiant į teisę įgyvendinantį subjektą, jo galimybes aktyviai veikti įgyvendinant teisę) *savo specifika iš esmės skiriasi nuo teisės į atitinkamą įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamą ligos pašalpą įgyvendinimo, todėl šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamo Nuostatų-2 39 punkte įtvirtinto teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai tyrimas negali būti grindžiamas KT N nutarime-2 išdėstyta teisine pozicija (ratio decidendi)*. 16. Kaip minėta, Vyriausybė turėjo įgaliojimus Nuostatuose nustatyti Įstatyme įtvirtinto šio įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamos nedarbo draudimo išmokos mokėjimo teisinio reguliavimo įgyvendinimo tvarką, t. y. turėjo įgaliojimus nustatyti nedarbo draudimo išmokos mokėjimo tvarką, *inter alia* nedarbo draudimo išmokos mokėjimo būdą. [...]. 17. Vadinasi, Nuostatų-2 39 punkte Vyriausybė, nustatydamą vienintelį nedarbo draudimo išmokos mokėjimo būdą, kurį taikant nedarbo draudimo išmokos gavėjas galėjo įgyvendinti savo teisę gauti Įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamą nedarbo draudimo išmoką, įgyvendino jai įstatymų leidėjo suteiktus įgaliojimus nustatyti nedarbo draudimo išmokos mokėjimo tvarką. [...]. 18. *Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Nuostatų-2 39 punktas tiek, kiek jame nustačius, kad „nedarbo draudimo išmoka pervedama į jos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“, nebuvo nustatyta dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas nedarbo socialinio draudimo išmokas jų gavėjams, neprieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui*. [...].“

Tyrimo išvados

9. Apibendrinus Pareiškėjos skunde Seimo kontrolieriui nurodytas aplinkybes (pažymos 2 paragrafas) konstatuotina, kad ji skundžiasi tuo, jog Tarnybos pareigūnai jai ir toliau neišmoka

paskirtos Išmokos, nes Pareiškėja neatidaro asmeninės sąskaitos (Pareiškėja pageidauja, kad Išmoka jai būtų išmokama paštu).

10. Vadovaujantis / remiantis:

10.1. Istatymu (pažymos 6.1 punktas), Tarnybos nuostatais (pažymos 7.1 punktas) ir Nutarimu-1 (pažymos 7.2 punktas):

10.1.1. Tarnyba, įgyvendindama jai nustatytus veiklos tikslus, pateikia bedarbiams užpildyti prašymus dėl Išmokos skyrimo, Išmokas moka, jų mokėjimą sustabdo, atnaujina, nutraukia, tikslina asmenines bedarbių sąskaitas kredito ar kitose mokėjimo įstaigose, priima fizinių ir juridinių asmenų pranešimus, prašymus, skundus, vadovaudamasi vieno langelio principu, juos nagrinėja;

10.1.2. Įstatymas įgalioja Tarnybos direktorių patvirtinti kreipimosi dėl Išmokos, šios Išmokos skyrimo ir mokėjimo tvarką Nuostatuose-1;

10.1.3. Nuostatai-1 po Rekomendacijos Tarnybai pateikimo papildyti nauju 8 punktu, kuriame nustatyta, kad Tarnybos veikla, kai gaunamas netinkamai užpildytas prašymas skirti Išmoką (Tarnyba gautą netinkamai ar nepilnai užpildytą prašymą grąžina jį pateikusiam asmeniui, nurodant prašymo trūkumus ir paaiškinant, kad ištaisius prašymo trūkumus, prašymas gali būti teikiamas pakartotinai);

10.1.4. Išmoką moka Tarnybos Priemonių apskaitos skyrius, pervesdamas Išmoką į Prašyme nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvoje registruotose kredito, mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigose arba asmeninę sąskaitą užsienio valstybėje įregistruotoje kredito, mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigoje (filiale);

10.2. KT Nutarimu-2 (pažymos 8.2 punktas) ir kompetentingos institucijos – Finansų ministerijos – motyvuota nuomone (pažymos 5 paragrafas):

10.2.1. teisės į Įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamą Išmoką savo specifika iš esmės skiriasi nuo teisės į skiriamą ligos pašalpą įgyvendinimo (Išmokos skyrimas nesiejamas su asmens sveikatos būkle), todėl šio skundo tyrimas negali būti grindžiamas KT Nutarime-2 išdėstyta teisine pozicija (pažymos 8.1 punktas);

10.2.2. Nuostatų-2 reglamentavimas, kad „nedarbo draudimo išmoka pervedama į jos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“ (nenustačius dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas nedarbo socialinio draudimo išmokas jų gavėjams), neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui. Taigi, analogiškas reglamentavimas priimtinas ir Išmokos mokėjimo tvarkos nustatymo Nuostatuose-1 atveju;

10.2.3. be to:

1) valstybei vykdant savo laikinus įsipareigojimus grynaisiais pinigais nedidelei grupei asmenų (iš 343 tūkst. darbo paieškos išmoką gavusių asmenų, asmeninių banko sąskaitų neturi ir jų nepateikė tik 0,15 proc. asmenų), atsirastų nepagrįsti, finansiškai neracionalūs kaštai (kasų įrengimo, išlaikymo, kasos darbuotojų darbo užmokesčio mokėjimo, grynųjų pinigų pristatymo ir inkasavimo kaštai). Nustačius, kad Išmoka pervedama į asmens asmeninę sąskaitą, viešojo administravimo institucija (tarnyba) išvengia šių nepagrįstos finansinės naštos (visų mokesčių mokėtojų sąskaita);

2) bankai ir kredito unijos privalo suteikti galimybę visų būtinausių mokėjimo paslaugų krepšelį gauti už ne didesnę kainą kaip 1,45 Eur, nepasiturintiems gyventojams – 0,72 Eur per mėnesį. Pareiškėja gali laisvai pasirinkti naudotis pagrindinės mokėjimo sąskaitos paslaugų krepšeliu. Karantino metu buvo sudarytos sąlygos gauti finansines paslaugas, bankai karantino metu sudarė galimybę su naujais klientais sudaryti sutartis ne tik fiziškai atvykus klientui į banką, bet ir nuotoliniu būdu ir kt.;

10.3. Seimo kontrolierių įstatymu (pažymos 6.2 punktas) – Tarnyba, gavusi Rekomendaciją privalėjo ją išnagrinėti ir (priėmus sprendimą dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Rekomendaciją) apie nagrinėjimo rezultatus informuoti Seimo kontrolierių.

11. ***Nagrinėjamu atveju Tarnybos pareigūnai*** Seimo kontrolierių įstatyme nustatyta tvarka išnagrinėjo Rekomendaciją ir informavo Seimo kontrolierių apie jos nagrinėjimo rezultatus, t. y.:

11.1. Nuostatuose-1 nustatė, kokius veiksmus įgaliojami atlikti Tarnybos darbuotojai tuo atveju, kai asmuo, kuriam paskirta Išmoka, prašyme skirti Išmoką nepraneša apie asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje, į kurią turėtų būti mokama Išmoka (pažymos 4.1 punktas);

11.2. pateikė papildomus motyvuotus paaiškinimus, kodėl, išnagrinėję Rekomendacijos 2-ą dalį dėl galimo daugiau nei vieno Išmokos mokėjimo (gavimo) būdo nustatymo nustatyta tvarka, Nuostatų-1 šiuo aspektu nepakeitė (1) „Tarnyba įprastai neskiria ir nemoka išmokų fiziniams asmenims“; 2) „Išmoka yra laikina išmoka, mokama tik Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto karantino laikotarpiu ir dar vieną mėnesį po jo“; 3) administracinės, laiko ir finansinės sąnaudos įsigyti darbo paieškos išmokos mokėjimo paslaugas kitu būdu būtų neproporcingos“; pažymos 4.2 punktas; be to gauta ir Finansų ministerijos motyvuota nuomonė, sutampant su Tarnybos nuomone; pažymos 5 paragrafas).

12. Apibendrinus pirmiau pateiktas išvadas (pažymos 11–12 paragrafai), konstatuotina, kad Tarnybos pareigūnai nagrinėdami Rekomendaciją ir apie jos nagrinėjimo rezultatus informuodami Seimo kontrolierių veikė Seimo kontrolierių įstatyme nustatyta tvarka, nėra pakankamo teisinio pagrindo pripažinti, kad Tarnybos direktoriaus pagal Įstatymo suteiktus įgaliojimus nustatytas paskirtos Išmokos mokėjimas tik į asmeninę sąskaitą pažeidžia Pareiškėjos teises.

Vadovaujantis SKĮ 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, ***Pareiškėjos skundas atmestinas.***

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

13. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia X skundą dėl Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pareigūnų veiksmų (neveikimo) atmesti.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas